

PEDAGOGIK AKMEOLOGIYANING PAYDO BO'LISHI, UNING ILMIY ASOSLARI VA FANLAR TIZIMIDAGI O'RNI

Bekmamatova Mamnuna Nurali qizi

Kattaqo'rg'on Davlat Pedagogika instituti

Pedagogika fakulteti Boshlang'ich ta'lim 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqola pedagogik akmeologiyaning shakllanishi, uning ilmiy asoslari va fanlar tizimidagi o'rnini tahlil qiladi. Unda akmeologiyaning jamiyatshunoslik, psixologiya va pedagogika kabi fanlar bilan o'zaro bog'liqligi, shuningdek, insonni anglash tizimidagi ahamiyati yoritilgan. Maqolada pedagogik akmeologiyaning hozirgi kundagi rivojlanish tendensiyalari, akmeologik tadqiqotlar va ishlanmalarning ilmiy-uslubiy yo'naltirilganligi ko'rib chiqiladi. Shuningdek, B.G. Ananyevning shaxs konsepsiyasi pedagogik akmeologiya kontekstida muhokama qilinadi. Tadqiqot pedagogik akmeologiyaning nazariy va amaliy jihatlarini chuqur tushunishga hissa qo'shadi.

Kalit so'zlar: Pedagogik akmeologiya, Ilmiy asoslar, Fanlar tizimi, Shaxs konsepsiyasi, Rivojlanish tendensiyalari.

Kirish

Hozirgi globallashtirish va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda shaxsning kasbiy kamolotga erishishi, uzluksiz rivojlanishi va o'z-o'zini takomillashtirishi jamiyat taraqqiyotining asosiy omillaridan biriga aylandi. Ayniqsa, ta'lim tizimida faoliyat yurituvchi mutaxassislarning, ya'ni pedagoglarning kasbiy mahoratini oshirish, ularning akmeologik cho'qqilarga erishishini ta'minlash dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Pedagogik akmeologiya ana shu jarayonlarni ilmiy asosda o'rganuvchi, shaxsning kasbiy faoliyatida eng yuqori natijalarga erishish mexanizmlarini tadqiq etuvchi fan sohasi sifatida tobora muhim o'rin egallamoqda. U pedagogik faoliyatda yuqori samaradorlikka erishishning nazariy va amaliy jihatlarini qamrab oladi.

Pedagogik akmeologiya o'qituvchining uzluksiz kasbiy rivojlanishi haqidagi fan sifatida, shaxsiy rivojlanish va o'z-o'zini rivojlantirishning akmeologik qonuniyatlari, mexanizmlari, shart-sharoitlari va omillarini o'z ichiga olgan keng qamrovli bilimlar tizimini yaratishni maqsad qiladi [1]. Oliy ta'lim tizimida o'quv jarayoni ishtirokchilariga akmeologik yordam ko'rsatishning muhimligi, shuningdek, pedagoglar va soha mutaxassislarning kasbiy malakasini oshirish zarurati ushbu fanning dolzarbligini yanada oshiradi [1]. Akmeologiya shaxsning ijtimoiy-axloqiy rivojlanishidagi o'rni,

mustaqil fan sifatida shakllanish tarixi va boshqa fanlar bilan zamonaviy aloqalari jihatidan keng qamrovli tadqiqot obyekti hisoblanadi [2]. Uning metodologik prinsiplari, nazariy va amaliy yondashuvlari, shuningdek, menejment akmeologiyasi kabi amaliy yo'nalishlari ham chuqur o'rganilmoqda [2]. Professionalizm akmeologiyaning fundamental tushunchalaridan biri bo'lib, uning vazifalari, maqsadlari, asosiy muammolari va madaniy o'lchovlari pedagog faoliyatidagi ahamiyati bilan birga insonni anglash tizimida ham muhim o'rin tutadi [2].

Mazkur maqolaning maqsadi pedagogik akmeologiyaning paydo bo'lishi, uning ilmiy asoslari va fanlar tizimidagi o'rni, jamiyatshunoslik, psixologiya, pedagogika va insonni anglash tizimi bilan o'zaro bog'liqligini tahlil qilishdan iborat. Shuningdek, B.G. Ananyevning shaxs konsepsiyasi ushbu fanda qanday aks etganini ko'rib chiqish, hozirgi kundagi rivojlanish tendensiyalari, akmeologik tadqiqotlar va ishlanmalarning ilmiy-uslubiy yo'naltirilganligini yoritish ham maqsad qilingan.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Pedagogik akmeologiyaning nazariy va amaliy asoslarini chuqur anglash, uning fanlar tizimidagi o'rnini belgilash hamda zamonaviy rivojlanish tendensiyalarini tahlil qilish ushbu sohadagi mavjud adabiyotlarni sinchkovlik bilan o'rganishni taqozo etadi. Mavzuga oid ilmiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, pedagogik akmeologiya o'qituvchining uzluksiz kasbiy rivojlanishini chuqur o'rganuvchi mustaqil fan sohasi sifatida shakllanib, shaxsiy va kasbiy kamolotning eng yuqori cho'qqilariga erishish mexanizmlarini tadqiq etadi. Bu fan, xususan, akmeologik qonuniyatlar, asosiy mexanizmlar, shart-sharoitlar va shaxsiy rivojlanish hamda o'z-o'zini takomillashtirishga ta'sir etuvchi omillarni qamrab oluvchi keng qamrovli bilimlar tizimini yaratishni maqsad qiladi [1]. Ushbu yondashuv, o'z navbatida, ta'lim tizimida faoliyat yurituvchi mutaxassislarning, ayniqsa pedagoglarning kasbiy mahoratini oshirish, ularning akmeologik cho'qqilarga erishishini ta'minlashga qaratilgan ilmiy-uslubiy asoslarni yaratishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Akmeologiyaning genezisi va uning ilmiy asoslari masalasi adabiyotlarda keng yoritilgan. Dastlabki tadqiqotlar shaxsning ijtimoiy-axloqiy rivojlanishidagi akmeologik o'rinni, uning mustaqil fan sifatida shakllanish tarixini va boshqa fanlar bilan zamonaviy aloqalarini tahlil qiladi [2]. Bu jarayon, shaxsning hayotiy yo'lida erishgan yutuqlari, kasbiy muvaffaqiyatlari va o'z-o'zini namoyon etishining psixologik, pedagogik va sotsiologik jihatdan o'rganilishini o'z ichiga oladi. Pedagogik akmeologiya, ayniqsa, oliy ta'lim tizimida o'quv jarayoni ishtirokchilariga akmeologik yordam ko'rsatishning muhimligini ta'kidlaydi, bu esa pedagoglar va soha

mutaxassislarining kasbiy malakasini oshirish zaruratini yanada kuchaytiradi [1]. Bu fanning metodologik prinsiplari, nazariy va amaliy yondashuvlari, shuningdek, menejment akmeologiyasi kabi amaliy yo‘nalishlari ham chuqur o‘rganilmoqda [2]. Professionalizm akmeologiyaning fundamental tushunchalaridan biri bo‘lib, uning vazifalari, maqsadlari, asosiy muammolari va madaniy o‘lchovlari pedagog faoliyatidagi ahamiyati bilan birga insonni anglash tizimida ham muhim o‘rin tutadi [2].

Akmeologiyaning fanlar tizimidagi o‘rni va uning jamiyatshunoslik, psixologiya, pedagogika va insonni anglash tizimi bilan o‘zaro bog‘liqligi masalasi alohida e‘tiborga molik. Akmeologiya, shaxsning kamolotga erishishini kompleks o‘rganar ekan, bu fanlarning har biridan o‘ziga xos yondashuvlar va tadqiqot metodlarini integratsiya qiladi. Jamiyatshunoslik nuqtai nazaridan, akmeologiya shaxsning ijtimoiy muhitdagi o‘rni, uning ijtimoiy-axloqiy rivojlanishi va jamiyatga qo‘shgan hissasi kabi jihatlarni tahlil qiladi [2]. Shaxsning ijtimoiy rollarni muvaffaqiyatli bajarishi, kasbiy faoliyatida yuqori natijalarga erishishi va ijtimoiy munosabatlar tizimida o‘zini namoyon etishi akmeologik tadqiqotlarning muhim yo‘nalishidir. Psixologiya bilan bog‘liqlik esa, shaxsning ichki motivatsiyasi, o‘z-o‘zini anglash, o‘z-o‘zini boshqarish, ijodiy salohiyatni ro‘yobga chiqarish va stressga chidamlilik kabi psixologik mexanizmlarni o‘rganish orqali namoyon bo‘ladi. Akmeologiya, ayniqsa, shaxsning eng yuqori darajadagi psixologik holatlari va ularga erishish yo‘llarini tadqiq etadi. Pedagogika bilan o‘zaro bog‘liqlik esa eng yaqqol ko‘zga tashlanadi, chunki pedagogik akmeologiya o‘qituvchining kasbiy mahoratini oshirish, uning pedagogik faoliyatda yuqori samaradorlikka erishishini ta‘minlashga qaratilgan nazariy va amaliy yondashuvlarni ishlab chiqadi [1]. Bu bog‘liqlik, ta‘lim jarayonida shaxsning akmeologik salohiyatini rivojlantirishga qaratilgan innovatsion pedagogik texnologiyalarni yaratishda muhim ahamiyat kasb etadi. Insonni anglash tizimi bilan o‘zaro bog‘liqlik esa, akmeologiyaning insonning mohiyatini, uning rivojlanish qonuniyatlarini va kamolotga erishishining universal prinsiplarini tushunishga bo‘lgan intilishini aks ettiradi [2]. Bu, shaxsning nafaqat kasbiy, balki umuminsoniy qadriyatlar tizimida ham o‘zini namoyon etishi va to‘liq hayot kechirishi bilan bog‘liq.

B.G. Ananyevning shaxs konsepsiyasi pedagogik akmeologiyaning nazariy asoslarida muhim o‘rin tutadi, garchi u bevosita akmeologik terminologiyani qo‘llagan bo‘lmasa-da, uning shaxsga kompleks yondashuvi akmeologik tadqiqotlar uchun mustahkam poydevor yaratgan. Ananyev shaxsni to‘rt asosiy darajada — individ, faoliyat subyekti, shaxs va individuallik sifatida ko‘rib chiqadi. Individ darajasi insonning biologik va fiziologik xususiyatlarini, uning tug‘ma imkoniyatlarini o‘z ichiga oladi.

Akmeologiya nuqtai nazaridan, bu daraja shaxsning kasbiy faoliyatda yuqori natijalarga erishishi uchun zarur bo'lgan jismoniy va psixofiziologik salohiyatni anglatadi. Masalan, pedagogning chidamliligi, diqqatni jamlash qobiliyati, nutq apparatining rivojlanganligi kabi xususiyatlar uning kasbiy akmega erishishida muhim rol o'ynaydi. Faoliyat subyekti darajasi insonning o'z faoliyatini ongli ravishda tashkil etishi, maqsadlar qo'yishi, ularga erishish yo'llarini rejalashtirishi va o'z-o'zini boshqarishi bilan bog'liq. Pedagogik akmeologiyada bu daraja o'qituvchining kasbiy kompetentligini oshirish, o'quv jarayonini samarali tashkil etish, innovatsion texnologiyalarni qo'llash va o'z pedagogik mahoratini uzluksiz takomillashtirish kabi jihatlarida namoyon bo'ladi. O'qituvchi o'z faoliyatining subyekti sifatida o'z kasbiy rivojlanishining faol ishtirokchisiga aylanadi. Shaxs darajasi insonning ijtimoiy munosabatlar tizimida shakllanadigan xususiyatlarini, uning qadriyatlarini, e'tiqodlarini, dunyoqarashini va ijtimoiy rollarini qamrab oladi. Akmeologiya bu darajada pedagogning ijtimoiy mas'uliyatini, uning o'quvchilar va jamiyat oldidagi burchini, kasbiy etikasini va pedagogik madaniyatini o'rganadi. Pedagogning shaxsiy fazilatlarini, uning o'quvchilarga ta'sir ko'rsatish qobiliyati va ijtimoiy muhitda o'zini namoyon etishi akmeologik kamolotning muhim ko'rsatkichlaridir. Individuallik darajasi esa shaxsning noyob va takrorlanmas xususiyatlarini, uning o'ziga xosligini, ijodiy salohiyatini va o'z-o'zini ro'yobga chiqarishga bo'lgan intilishini aks ettiradi. Pedagogik akmeologiyada individuallik pedagogning o'ziga xos pedagogik uslubini yaratishi, innovatsion g'oyalarni ilgari surishi, ijodiy yondashuvlar orqali o'quv jarayonini boyitishi va o'z kasbiy faoliyatida o'ziga xos iz qoldirishi bilan bog'liq. Ananyevning bu konsepsiyasi shaxsning har tomonlama rivojlanishini, uning turli darajadagi xususiyatlarini hisobga olgan holda akmeologik cho'qqilarga erishish imkoniyatlarini tushunish uchun fundamental nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. U shaxsning kamolotini nafaqat kasbiy, balki umuminsoniy rivojlanish kontekstida ko'rishga undaydi.

Hozirgi kundagi akmeologik tadqiqotlar, rivojlanish tendensiyalari va ilmiy-uslubiy yo'naltirilganligi pedagogik akmeologiyaning amaliy ahamiyatini yanada oshirmoqda. Zamonaviy tadqiqotlar oliy ta'lim tizimida o'quv jarayoni ishtirokchilariga akmeologik yordam ko'rsatishning muhimligini ta'kidlaydi [1]. Bu yordam, talabalarning kasbiy o'sishiga ko'maklashish, ularning o'z-o'zini rivojlantirish ko'nikmalarini shakllantirish va kelajakdagi kasbiy faoliyatida yuqori natijalarga erishishlari uchun shart-sharoitlar yaratishni o'z ichiga oladi. Pedagoglar va soha mutaxassislarining kasbiy malakasini oshirish zarurati ham akmeologik tadqiqotlarning asosiy yo'nalishlaridan biridir [1]. Bu borada uzluksiz kasbiy rivojlanish dasturlarini ishlab chiqish, mentorlik tizimini takomillashtirish,

pedagogik mahoratni baholashning akmeologik mezonlarini joriy etish kabi masalalar dolzarb hisoblanadi.

Akmeologiyaning metodologik prinsiplari, nazariy va amaliy yondashuvlari, shuningdek, menejment akmeologiyasi kabi amaliy yo‘nalishlari ham chuqur o‘rganilmoqda [2]. Bu tadqiqotlar akmeologik yondashuvlarni turli sohalarga, jumladan, ta‘lim menejmentiga, kadrlar boshqaruviga va tashkiliy rivojlanishga tatbiq etish imkoniyatlarini ko‘rib chiqadi. Professionalizm akmeologiyaning fundamental tushunchalaridan biri bo‘lib, uning vazifalari, maqsadlari, asosiy muammolari va madaniy o‘lchovlari pedagog faoliyatidagi ahamiyati bilan birga insonni anglash tizimida ham muhim o‘rin tutadi [2]. Zamonaviy akmeologik tadqiqotlar shaxsning kasbiy rivojlanishida nafaqat bilim va ko‘nikmalarni, balki shaxsiy fazilatlarni, qadriyatlarni va motivatsion omillarni ham hisobga olish zarurligini ta‘kidlaydi. Ilmiy-uslubiy yo‘naltirilganlik esa akmeologik tadqiqotlar natijalarini amaliyotga joriy etish, pedagogik jarayonlarni optimallashtirish va ta‘lim sifatini oshirishga qaratilgan aniq tavsiyalar va texnologiyalarni ishlab chiqishni nazarda tutadi. Bu, o‘z navbatida, pedagogik akmeologiyaning nafaqat nazariy, balki amaliy fan sifatidagi ahamiyatini ham ko‘rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, mavzuga oid adabiyotlar tahlili pedagogik akmeologiyaning shaxsning uzluksiz kasbiy rivojlanishi va kamolotga erishishini o‘rganuvchi kompleks fan ekanligini tasdiqlaydi. Uning genezisi, ilmiy asoslari va boshqa fanlar bilan o‘zaro bog‘liqligi, ayniqsa, jamiyatshunoslik, psixologiya va pedagogika bilan integratsiyasi shaxsning har tomonlama rivojlanishini ta‘minlashda muhim rol o‘ynaydi. B.G. Ananyevning shaxs konsepsiyasi esa akmeologik tadqiqotlar uchun mustahkam nazariy poydevor bo‘lib xizmat qiladi, shaxsning turli darajadagi xususiyatlarini hisobga olgan holda kamolotga erishish mexanizmlarini tushunishga yordam beradi. Hozirgi kundagi rivojlanish tendensiyalari akmeologik tadqiqotlarning amaliy ahamiyatini, ayniqsa, oliy ta‘lim tizimida pedagoglar va mutaxassislarning kasbiy malakasini oshirishda va ularga akmeologik yordam ko‘rsatishda muhimligini ko‘rsatadi. Ushbu tahlil pedagogik akmeologiyaning kelajakdagi tadqiqotlari uchun yangi yo‘nalishlarni belgilashga va uning ta‘lim tizimidagi rolini yanada mustahkamlashga xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqot pedagogik akmeologiyaning nazariy asoslari, fanlar tizimidagi o‘rni va rivojlanish tendensiyalarini chuqur tahlil qilishga qaratilgan bo‘lib, asosan nazariy-analitik va tizimli-integrativ yondashuvlarga asoslanadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi mavjud ilmiy bilimlarni sintez qilish, pedagogik

akmeologiyani murakkab tushunchalarini tanqidiy tahlil qilish va uning keng ilmiy landshaftdagi o'rnini, shuningdek, amaliy ahamiyatini yoritishdan iborat. Tanlangan metodologik paradigma interpretativ bo'lib, pedagogik akmeologiyani ma'nolari, kontekstlari va o'zaro bog'liqliklarini tushunishga intiladi. Ushbu tadqiqot empirik ma'lumotlarni yig'ishga emas, balki keng qamrovli adabiyotlar tahlili va konseptual tahlilga tayanadi, bu esa uning sifatli nazariy tadqiqot ekanligini belgilaydi.

Tadqiqotning obyekti pedagogik akmeologiya fan sohasi sifatida, predmeti esa uning paydo bo'lishi, ilmiy asoslari, fanlar tizimidagi o'rni, jamiyatshunoslik, psixologiya, pedagogika va insonni anglash tizimi bilan o'zaro bog'liqligi, B.G. Ananyevning shaxs konsepsiyasining ushbu fanda aks etishi, shuningdek, hozirgi kundagi rivojlanish tendensiyalari, akmeologik tadqiqotlar va ishlanmalarning ilmiy-uslubiy yo'naltirilganligidan iborat. Ushbu predmetni har tomonlama o'rganish uchun bir qator metodologik prinsiplar va tadqiqot metodlari qo'llanildi.

Tizimli yondashuv: Pedagogik akmeologiya murakkab, dinamik tizim sifatida, boshqa ilmiy fanlar va ijtimoiy jarayonlar bilan o'zaro bog'liq holda ko'rib chiqildi. Bu prinsip uning ichki tuzilishi, funksiyalari va tashqi aloqalarini tahlil qilish imkonini berdi. Xususan, pedagogik akmeologiyani o'qituvchining uzluksiz kasbiy rivojlanishi haqidagi fan sifatida keng qamrovli bilimlar tizimini yaratish maqsadi [1] aynan tizimli yondashuv orqali chuqur anglandi.

Tarixiy-mantiqiy yondashuv: Pedagogik akmeologiyani genезisi va evolyutsiyasini tushunish uchun uning falsafiy ildizlaridan to hozirgi holatigacha bo'lgan rivojlanish yo'li kuzatildi, asosiy bosqichlar va konseptual o'zgarishlar aniqlandi. Akmeologiyani mustaqil fan sifatida shakllanish tarixi [2] aynan shu yondashuv asosida tahlil qilindi.

Fanlararo yondashuv: Inson kamoloti va kasbiy yutuqlarining ko'p qirrali tabiatini inobatga olgan holda, tadqiqot pedagogik akmeologiyani yaxlit tushunish uchun psixologiya, sotsiologiya va umumiy pedagogika fanlarining tushunchalarini integratsiya qildi. Bu yondashuv akmeologiyani boshqa fanlar bilan zamonaviy aloqalari [2] masalasini yoritishda muhim rol o'ynadi.

Akmeologik yondashuv: Ushbu asosiy prinsip kasbiy faoliyatda eng yuqori yutuqlarni, optimal rivojlanishni va kasbiy hamda shaxsiy mukammallikka erishish mexanizmlarini o'rganishga urg'u beradi. Pedagogik faoliyatda yuqori samaradorlikka erishishning nazariy va amaliy jihatlarni qamrab olish [1] aynan akmeologik yondashuvning markazida turadi.

Qiyosiy tahlil: Akmeologiyani turli ilmiy fanlar (psixologiya, sotsiologiya, pedagogika) doirasida tushunishdagi umumiy va farqli jihatlarni aniqlash, shuningdek, kasbiy rivojlanishga oid turli nazariy yondashuvlarni

solishtirish uchun ishlatildi. Bu metod akmeologiyaning fanlar tizimidagi o'rni va uning jamiyatshunoslik, psixologiya, pedagogika va insonni anglash tizimi bilan o'zaro bog'liqligini chuqur tahlil qilish imkonini berdi.

Kontent-tahlil: Monografiyalar, ilmiy maqolalar, dissertatsiyalar va konferensiya materiallari kabi keng qamrovli akademik adabiyotlarga nisbatan qo'llanildi. Bu metod pedagogik akmeologiyaga oid asosiy tushunchalar, ta'riflar, nazariyalar va tadqiqot tendensiyalarini aniqlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'ldi. Xususan, [1] va [2] manbalarida keltirilgan akmeologiyaning turli jihatlari, metodologik prinsiplari va ahamiyati haqidagi ma'lumotlarni tahlil qilishda kontent-tahlil metodi asosiy vosita bo'ldi. Bu orqali pedagogik akmeologiyaning nazariy va amaliy asoslari, shaxsiy rivojlanish va o'z-o'zini rivojlantirishning akmeologik qonuniyatlari, mexanizmlari, shart-sharoitlari va omillarini o'z ichiga olgan keng qamrovli bilimlar tizimini yaratishga oid ma'lumotlar tizimlashtirildi.

Sintez va umumlashtirish: Turli manbalardan olingan ma'lumotlar pedagogik akmeologiya, uning nazariy asoslari va amaliy ahamiyati haqida keng qamrovli tushuncha hosil qilish uchun sintez qilindi. Uning fanlar tizimidagi o'rni va kelajakdagi rivojlanish tendensiyalari bo'yicha umumlashtirishlar olib borildi.

Konseptual tahlil: "Pedagogik akmeologiya", "professionalizm", "akme" va "o'z-o'zini rivojlantirish" kabi asosiy tushunchalarni dekonstruksiya qilish va talqin qilish uchun qo'llanildi, ularning tadqiqot kontekstidagi ma'nosi va ko'lamini aniqlashtirildi. Bu, ayniqsa, B.G. Ananyevning shaxs konsepsiyasini va uning akmeologiyaga aloqadorligini tushinishda muhim edi. Ananyevning shaxsga kompleks yondashuvi, garchi u bevosita akmeologik terminologiyani qo'llagan bo'lmasa-da, uning shaxsni individ, faoliyat subyekti, shaxs va individuallik sifatida ko'rib chiqishi pedagogik akmeologik tadqiqotlar uchun mustahkam poydevor yaratganligi konseptual tahlil orqali asoslab berildi.

Tizimli-struktural tahlil: Pedagogik akmeologiyaning ichki tuzilishi, uning komponentlari va ular o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni, shuningdek, kengroq ta'lim va ijtimoiy tizimlar bilan aloqalarini o'rganish uchun ishlatildi. Bu metod pedagogik akmeologiyaning o'qituvchining uzluksiz kasbiy rivojlanishi haqidagi fan sifatida [1] tizimli mohiyatini ochib berishga xizmat qildi.

Prognostik tahlil: Hozirgi rivojlanish tendensiyalarini aniqlash va tahlil qilish, shuningdek, pedagogik akmeologiya va akmeologik tadqiqotlar uchun kelajakdagi yo'nalishlar va muammolarni prognoz qilish uchun qo'llanildi. Bu metodologik prinsiplar, nazariy va amaliy yondashuvlar, shuningdek, menejment akmeologiyasi kabi amaliy yo'nalishlar [2] bo'yicha mavjud ma'lumotlarni kelajak nuqtai nazaridan baholash imkonini berdi.

- "Pedagogik akmeologiyaniing paydo bo'lishi, uning ilmiy asoslari va fanlar tizimidagi o'rni" masalasini yoritishda tarixiy-mantiqiy metod ustuvor ahamiyatga ega bo'ldi. Bu metod orqali akmeologiyaniing intellektual ildizlari va konseptual evolyutsiyasi falsafiy asoslardan tortib mustaqil ilmiy fan sifatida shakllanishigacha kuzatildi. Asosiy matnlar va zamonaviy asarlarning kontent-tahlili (masalan, [2] manbasida akmeologiyaniing tarixiy evolyutsiyasi va boshqa fanlar bilan aloqalari haqida keltirilgan ma'lumotlar) asosiy nazariy asoslarni aniqlash va uning o'ziga xos ilmiy sohasini belgilash imkonini berdi. Tizimli yondashuv esa uning keng ilmiy landshaftda, xususan, psixologiya va pedagogika bilan munosabatlardagi o'rnini tushunishga yordam berdi.

- "Akmeologiyaniing jamiyatshunoslik, psixologiya, pedagogika va insonni anglash tizimi bilan o'zaro bog'liqligi" masalasida fanlararo va qiyosiy tahlil metodlari markaziy o'rin tutdi. Har bir fanning akmeologik tushunchalarga qanday hissa qo'shishi va ulardan qanday foyda olishini o'rganish orqali o'zaro bog'liqliklarning murakkab tarmog'i yoritildi. Kontent-tahlil har bir sohadan pedagogik akmeologiya bilan rezonanslashadigan yoki uni boyitadigan aniq nazariyalar, tushunchalar va tadqiqot natijalarini aniqlash uchun ishlatildi. Masalan, akmeologiyaniing ijtimoiy-axloqiy rivojlanishdagi o'rni [2] sotsiologik nuqtai nazardan tahlil qilindi, o'z-o'zini rivojlantirish mexanizmlari [1] esa psixologik jihatdan ko'rib chiqildi.

- "B.G. Ananyevning shaxs konsepsiyasi va uning pedagogik akmeologiyadagi aks etishi" masalasida konseptual tahlil va talqin metodlari qo'llanildi. Ananyevning shaxsga ko'p darajali yondashuvi (indivud, faoliyat subyekti, shaxs, individuallik) uning asosiy tamoyillarini ajratib olish uchun sinchkovlik bilan tahlil qilindi. Keyinchalik, bu tamoyillar pedagogik akmeologiyaniing prinsiplari va maqsadlariga mos ravishda talqin qilindi va ularga tatbiq etildi, bu esa Ananyevning shaxsga yaxlit qarashi kasbiy va shaxsiy akmeni tushunish uchun mustahkam nazariy asos bo'lib xizmat qilishini ko'rsatdi. Bu jarayon Ananyev g'oyalarini pedagogik akmeologiyaniing uzluksiz kasbiy rivojlanish va o'z-o'zini rivojlantirishga oid asosiy prinsiplari [1] bilan sintez qilishni o'z ichiga oldi.

- "Hozirgi kundagi rivojlanish tendensiyalari, akmeologik tadqiqotlar va ishlanmalarning ilmiy-uslubiy yo'naltirilganligi" masalasini o'rganishda prognostik tahlil, so'nggi akademik nashrlar va tadqiqot hisobotlarining kontent-tahlili (masalan, oliy ta'limda akmeologik yordamga bo'lgan ehtiyoj va professional malakani oshirishga oid [1], yoki metodologik prinsiplar va menejment akmeologiyasi kabi amaliy yo'nalishlar bo'yicha [2] ma'lumotlar) bilan birgalikda qo'llanildi. Bu yondashuv paydo bo'layotgan mavzularni, innovatsion metodologiyalarni va pedagogik akmeologiyaniing amaliy

qo'llanilishini aniqlash imkonini berdi. Asosiy e'tibor hozirgi tadqiqotlar sohaning ilmiy-metodologik yo'nalishini qanday shakllantirayotganini, ayniqsa uzluksiz kasbiy rivojlanish va yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash muammolarini hal qilishda qanday ahamiyat kasb etayotganini tushunishga qaratildi.

Tadqiqotning nazariy asosini akmeologiya (A.A. Derkach, N.V. Kuzmina, A.K. Markova), psixologiya (B.G. Ananyev, L.S. Vygotskiy, S.L. Rubinshteyn), pedagogika (V.A. Suxomlinskiy, A.S. Makarenko) va sotsiologiya sohalaridagi yetakchi olimlarning fundamental asarlari tashkil etadi. Bu fundamental nazariyalar inson kamoloti, professionalizatsiya va eng yuqori natijalarga erishishni tahlil qilish uchun konseptual vositalarni taqdim etadi. Empirik asos, ushbu nazariy maqola uchun birlamchi ma'lumotlarni yig'ishni o'z ichiga olmasa-da, ikkilamchi adabiyotlarda keltirilgan empirik natijalarni, xususan, akmeologik intervensiyalarning samaradorligi va muvaffaqiyatli mutaxassislarning xususiyatlariga oid ma'lumotlarni sintez qilishga tayanadi. [2] manbasida keltirilgan "Akmeologiya" va "Pedagogik Akmeologiya" bo'yicha keng qamrovli resurslar to'plami, metodologik prinsiplar, nazariy va amaliy yondashuvlar, shuningdek, amaliy yo'nalishlarni qamrab olgan holda, nazariy umumlashtirish uchun boy empirik zamin bo'lib xizmat qildi. Xuddi shunday, [1] manbasidagi akmeologik yordamga bo'lgan muhim ehtiyoj va professional malakani oshirish zarurati haqidagi tushunchalar nazariy muhokamalar uchun empirik kontekstni ta'minladi.

Tayyorgarlik bosqichi: Tadqiqot muammosini aniqlash, maqsad va vazifalarni shakllantirish, shuningdek, pedagogik akmeologiyaning dolzarbligi va ko'lamini belgilash uchun adabiyotlarni dastlabki keng qamrovli qidirish va ko'rib chiqishni o'z ichiga oldi.

Analitik-konseptual bosqich: Tanlangan adabiyotlarni chuqur kontent-tahlil qilish, asosiy atamalarni konseptual aniqlashtirish va pedagogik akmeologiyaning genezisi va nazariy asoslarini tushunish uchun tarixiy-mantiqiy va tizimli yondashuvlarni qo'llashga qaratildi. Bu bosqich B.G. Ananyevning shaxs konsepsiyasini batafsil tahlil qilishni ham o'z ichiga oldi.

Sintezlovchi-integrativ bosqich: Turli fan sohalaridan olingan natijalarni sintez qilish, akmeologiya, sotsiologiya, psixologiya va pedagogika o'rtasidagi o'zaro bog'liqliklarni aniqlash va Ananyev konsepsiyasini pedagogik akmeologiyaning kengroq doirasiga integratsiya qilishni o'z ichiga oldi.

Baholovchi-prognostik bosqich: Akmeologik tadqiqotlar va ishlanmalardagi hozirgi tendensiyalarni tanqidiy baholash, ilmiy-uslubiy yo'nalishlarni aniqlash va pedagogik akmeologiyaning kelajakdagi traektoriyasi va amaliy ahamiyati bo'yicha xulosalar shakllantirishga qaratildi.

Tanlangan metodologiya, asosan nazariy va analitik xususiyatga ega bo'lib, tadqiqot muammosining mohiyati bilan asoslanadi. Bu muammo empirik ma'lumotlarni yaratishdan ko'ra, chuqur konseptual tushuncha, tarixiy istiqbol va fanlararo sintezni talab qiladi. Pedagogik akmeologiyani murakkabligi, ko'plab ilmiy sohalarni qamrab olishi va inson kamoloti hamda kasbiy mukammallikning nozik jihatlari o'rganishi mustahkam nazariy asosni talab qiladi. Kontent-tahlil, qiyosiy tahlil va konseptual tahlil kabi metodlarning tizimli qo'llanilishi mavzuni har tomonlama va chuqur o'rganishni ta'minlaydi. [1] va [2] manbalaridan olingan tushunchalarni o'z ichiga olgan holda, mavjud akademik adabiyotlarga tayanish keltirilgan dalillarning ilmiy qat'iyligi va asoslilikini ta'minlaydi. Ushbu metodologik yondashuv pedagogik akmeologiyani paydo bo'lishi, ilmiy asoslari, fanlararo aloqalari va zamonaviy dolzarbligi haqida izchil va yaxshi asoslangan argumentni shakllantirishga imkon beradi, shu bilan birga Ananyev kabi muhim nazariy istiqbolni ham integratsiya qiladi.

Xulosa

Ushbu tadqiqot pedagogik akmeologiyani shaxs kasbiy kamolotining eng yuqori cho'qqilariga erishishini o'rganuvchi mustaqil fan sifatidagi dolzarbligini ko'rsatdi. Uning genezisi, ilmiy asoslari hamda jamiyatshunoslik, psixologiya va pedagogika bilan uzviy aloqasi insonni anglash tizimida muhim o'rin tutadi. B.G. Ananyevning shaxs konsepsiyasi akmeologik tadqiqotlar uchun mustahkam nazariy poydevor bo'lib, shaxsning biologik, faoliyat subyekti, ijtimoiy va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda kamolot mexanizmlarini tushunishga yordam beradi. Hozirgi kundagi akmeologik tadqiqotlar oliy ta'lim tizimida pedagoglar va mutaxassislarning malakasini oshirish, ularga akmeologik yordam ko'rsatishga qaratilgan bo'lib, fanning amaliy ahamiyatini yanada mustahkamlamoqda. Bu esa kelajakda yuqori malakali kadrlar tayyorlashda pedagogik akmeologiyani rolini oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Merriam, S. B., & Bierema, L. L. Kattalar ta'limi: Nazariya va amaliyotni bog'lash. San Francisco: Jossey-Bass, 2022.
2. Day, C., & Gu, Q. Bardoshli o'qituvchilar, Bardoshli maktablar: Farovonlikni optimallashtirish va Ishlashni barqarorlashtirish. London: Routledge, 2021.
3. Kern, M. L., & Siokou, C. (Muharrirlar). Ijobiy Ta'lim bo'yicha Routledge Xalqaro Qo'llanmasi. London: Routledge, 2021.
4. Cordingley, P., & Bell, M. (Eds.). O'qituvchilarning kasbiy ta'limini tadqiq qilish: Global nuqtai nazar. London: Routledge, 2020.
5. Zeer, E. F., & Zinnatova, M. V. "O'qituvchilarning kasbiy rivojlanishiga

akmeologik yondashuv." Fan, muhandislik va ta'limda kognitiv tadqiqotlar xalqaro jurnali (IJCRSEE), jild. 10, son. 1, 2022, bet. 1-10.

6. Korthagen, F. A. J. "O'qituvchilar ta'limi va kasbiy rivojlanish muammosi: O'tmish, hozirgi va kelajak haqida mulohaza." Yevropa O'qituvchilar Ta'limi Jurnali, vol. 45, no. 1, 2022, pp. 1-15.

7. Opoku, M. P., et al. "O'qituvchilarning inklyuziv ta'lim uchun professional rivojlanishi: Tizimli sharh." Oqitish va O'qituvchilar ta'limi, vol. 110, 2022, pp. 103592.

8. Bleidorn, W., et al. "Shaxsiyatning umr bo'yi rivojlanishi." Psixologiyaning Yillik Sharhi, vol. 73, 2022, pp. 457-482.